GEMEENTE Lansingerland

Datum 14 juni 2018
Onderwerp Trendanalyse sociaal domein II
Nummer T18.08622

Afdeling
Economie, Onderwijs & Sport
Martijn de Koning
Telefoon
(010) 800 46 41
E-mail
martijn.de.koning@lansingerland

Trendanalyse II: 'vooruitblik en uitdagingen'

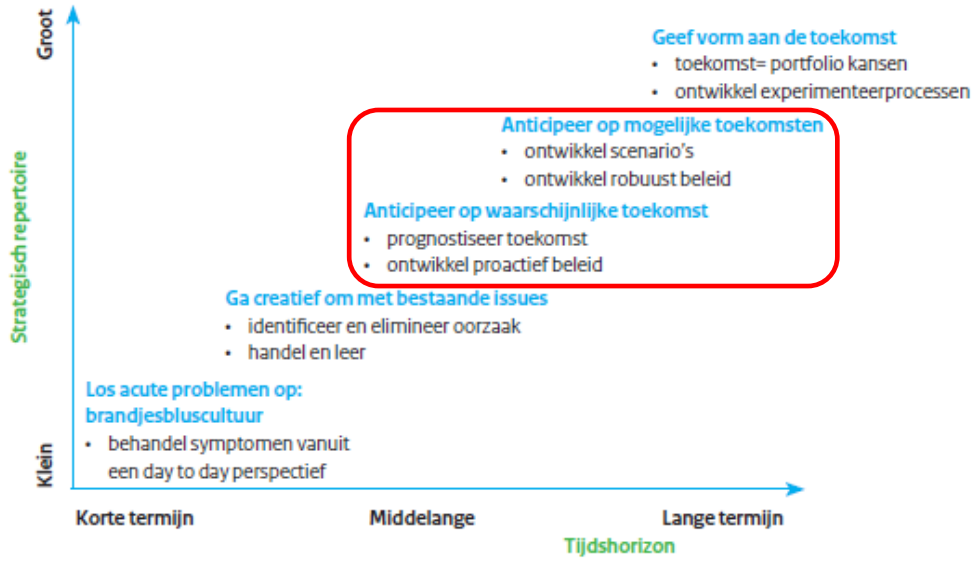
Voorspellen is moeilijk, vooral als het om de toekomst gaat - Mark Twain

Inleiding

In dit tweede deel van de trendanalyse richten wij onze blik op de nabije toekomst. In deel I van de trendanalyse hebben we de belangrijkste ontwikkelingen van de afgelopen jaren binnen het sociaal domein geïnventariseerd. In deel II kijken we vooruit naar de belangrijkste veranderingen binnen onze samenleving en voorspellen we de impact die deze ontwikkelingen kunnen hebben op het sociaal domein in onze gemeente.

Kader: naar een meer strategisch beleid

De voorliggende verkenning vormt een volgende stap in het versterken van onze strategische aanpak binnen het sociaal domein. We hebben de ambitie om niet alleen adequaat te reageren op ontwikkelingen, maar hier ook op te anticiperen en waar mogelijk bij te sturen. In de onderstaande figuur is deze ambitie schematisch weergegeven.

Van thema naar uitdaging in drie stappen

In deze notitie hanteren we de volgende drie stappen om brede maatschappelijke ontwikkelingen te vertalen naar concrete uitdagingen binnen het sociaal domein in Lansingerland:

Stap 1: Thema's/ drijvende krachten

In de eerste stap identificeren we de belangrijkste thema's waar wij de komende periode veranderingen in verwachten. De ontwikkelingen binnen deze thema's vormen de 'drijvende krachten' achter tal van maatschappelijke, fysieke en economische ontwikkelingen. Het gaat hier om zogenaamde 'macro factoren' waarop we geen directe invloed kunnen uitoefenen.

Stap 2: Trends in het Sociaal Domein

In de tweede stap voeren wij een inventarisatie uit van de ontwikkelingen binnen de hiervoor geselecteerde thema's . We selecteren de belangrijkste trends die invloed hebben op het sociaal domein, zowel landelijk als specifiek in Lansingerland.

Stap 3: Uitdagingen

Als laatste vertalen we de trends uit stap 2 naar hun concrete impact op het sociaal domein. Tezamen vormen deze de uitdagingen voor de komende jaren. Deze uitdagingen kunnen de vorm van zowel kansen als bedreigingen aannemen.

1. Thema's

Voor het bepalen van de thema's van de trends die van invloed zijn op het sociaal domein sluiten we aan bij de categorieën uit de DESTEP-analyse:

A. **D**emografie
B. **E**conomie
C. **S**ociaal-maatschappelijk
D. **T**echnologie
E. **E**cologie
F. **P**olitiek-juridisch

Samen geven de bovenstaande categorieën een beeld van de macro-ontwikkelingen die invloed hebben op het sociaal domein en onze activiteiten hierin.

2. Trends

In onderstaand schema identificeren we voor het sociaal domein 38 relevante trends. Deze hebben wij gegroepeerd binnen de hiervoor vastgestelde thema's. Deze trends zijn afkomstig van een breed palet aan bronnen en het overzicht is niet uitputtend.

Thema	Trend
A) Demografie	1. Dubbele vergrijzing: meer ouderen en zij bereiken een hogere leeftijd 2. Verandering zorgvraag: complexer, meer chronische- & ouderdomsziekten 3. Vitalere ouderen & nadruk op *'successful ageing'* 4. Trek van krimp naar groeigebieden 5. Toename cultureel-diverse bevolkingsopbouw *+ Specifiek in Lansingerland:* 6. Bevolkingsgroei zet door 7. Stabilisering aantal jongeren *8.* Veel nieuwe bewoners hebben een beperkte(re) binding met onze gemeente
B) Economie	9. Hoogconjunctuur 10. Flexibilisering arbeidsmarkt 11. Ontwikkelingen beschutte arbeid 12. Toenemende 24-uurseconomie 13. De stad als magneet/concentratie en bundeling van voorzieningen *+ Specifiek in Lansingerland:* 14. Uitbreiding voorzieningen centrum Berkel & Bergschenhoek *15.* Bedrijven investeren: bedrijventerreinen, railterminal
C) Sociaal-Maatschappelijk	16. Zowel ouderen als jongeren blijven langer thuis wonen 17. Toename diversiteit leefstijlen en voorkeuren 18. Nadruk op beleving 19. Toename verschil leefstijlen en gezondheid o.b.v. SES 20. Meer overgewicht 21. Grotere scheiding tussen kansarmen en kansrijken 22. Meer aandacht voor preventie van ziekten en beperkingen 23. Mentale druk op jongeren neemt toe
D) Technologie	24. Versnelling technologisering 25. Versnelling digitalisering dagelijks leven 26. Ontwikkelingen e-health 27. Invloed van (big) data wordt steeds groter 28. Robotisering & automatisering 29. Meer consumentenbestedingen via internet 30. Disruptieve ontwikkelingen: onvoorspelbaar en grote impact
E) Ecologie	31. Trend gezond leven (w.o. voeding, bewegen) zet door 32. Toenemend bewustzijn duurzaamheid & bewustere consumptie 33. Energietransitie 34. Klimaatverandering: meer extreem weer, toename allergieën en infectieziekten
F) Politiek-juridisch	35. Versnippering en toename diversiteit politiek en bestuur 36. Toenemende decentralisatie overheidstaken 37. Vertrouwen in instituties blijft relatief hoog: 'high trust society' 38. Minder overheid, meer burger

3. Uitdagingen

De in het voorgaande hoofdstuk beschreven trends hebben een directe impact op het sociale domein. Bovendien versterken of verzwakken zij elkaar. Bijvoorbeeld: de trend van vitaler wordende ouderen kan de toenemende druk op collectieve voorzieningen in het kader van de vergrijzing verminderen. De combinatie van trends leiden tot zes belangrijke uitdagingen binnen het sociaal domein.

1. Toekomstbestendig ouder worden
2. Iedereen blijft meedoen
3. Gemeenschapszin in de gevarenzone
4. Kansen in tijden van hoogconjunctuur
5. Technologie als oplossing, maar ook potentieel probleem
6. Gezondheid en duurzaamheidstrend benutten

Hieronder lichten wij deze uitdagingen beknopt toe. We maken hierbij onderscheid in kansen en bedreigingen:

- **Kansen** definiëren we als ontwikkelingen die de samenleving en ons beleid in potentie versterken en/of nieuwe mogelijkheden bieden.
- **Bedreigingen** zien we als een trends die de samenleving en ons beleid in potentie juist verzwakken en/of vragen om extra inspanningen.

1. Toekomstbestendig ouder worden

De groei van de ouder wordende bevolking vraagt op allerlei vlakken om aanpassing van onze woon- en leefomgeving. Ouderen willen zo gezond en vitaal mogelijk oud worden in hun eigen huis en hun bewegingsvrijheid blijven behouden. Dat vraagt om nieuwe woon- en mobiliteitsconcepten. Wanneer mensen hulpbehoevend worden vraagt dat niet alleen steeds meer van professionele zorg in een krapper wordende arbeidsmarkt, maar ook veel van mantelzorgers en andere informele zorgers.

Steeds meer mensen wachten niet op de overheid, maar nemen het heft in eigen handen en richten coöperaties op, bijvoorbeeld op het gebied van woonzorg concepten. De traditionele overheid heeft moeite om daarmee om te gaan en worstelt met haar rol. Dit leidt tot de volgende dilemma's:

- Kwaliteit van leven versus kwaliteit van zorg[1]
- Systeemwereld versus leefwereld
- Professionalisering versus de-professionalisering
- Eigen verantwoordelijkheid versus solidariteit
- Overheid versus 'eigen initiatief'

Kansen

Er komt steeds meer ruimte voor innovatie, creatieve oplossingen en informele netwerken die bottom-up worden georganiseerd binnen de participatie en de zorg en ondersteuning en die vaak goedkoper en pluriformer zijn dan de traditionele oplossingen.

Bedreigingen

[1] Een lokaal sociaal contract, Kim Putters 15 maart 2018

Het monitoren van kwaliteit van dienstverlening wordt soms in eerste instantie lastiger wanneer geen algemene standaarden meer kunnen worden gebruikt.

2. Iedereen blijft meedoen

Onze maatschappij wordt steeds complexer. Door technologische ontwikkelingen, een grotere nadruk op eigen verantwoordelijkheid, individualisering en het wegvallen van traditionele kaders is er sprake van een toenemende groep mensen die moeite ondervindt in het 'meedoen' in onze samenleving. De oorzaken hiervoor zijn divers, bijvoorbeeld: een verstandelijke of lichamelijke beperking, financiële problemen en/of problemen met de Nederlandse taal. Wij vinden het belangrijk dat iedereen naar vermogen mee kan blijven doen en ondersteunen groepen en individuen die hierbij hulp nodig hebben.

Kansen

De toenemende complexiteit en versnippering van onze samenleving kan leiden tot nieuwe verbanden. Door internet en social media is het bijvoorbeeld makkelijker dan ooit om gelijkgestemden of lotgenoten op ieder gebied te vinden. Bovendien is het makkelijker om betekenisvolle relaties op afstand aan te gaan.

Bedreigingen

Omdat onze samenleving steeds complexer wordt, zal het aantal mensen dat moeite heeft om mee te doen verder toenemen. De concrete problemen die zij ondervinden zijn zeer divers, het is lastig een *´one size fits all´* aanpak te bedenken. In het licht van de verdere nadruk op individuele verantwoordelijkheid bestaat ook het risico dat mensen die niet meekomen het stigma *loser* opgeplakt krijgen.

3. Gemeenschapszin in de gevarenzone

Er ontstaan in toenemende mate tegenstellingen tussen groepen mensen, zowel sociaal-cultureel als economisch. Denk hierbij aan: jong versus oud, kansrijken versus kansarmen, kosmopolieten versus traditionelen en hoogopgeleiden versus praktisch opgeleiden. Deze toenemende tegenstellingen dragen bij aan het ontstaan van *'wij-zij'* denken verminderen van gemeenschapszin en solidariteit. Dit is een zorgelijke ontwikkeling: ons sociaal domein is gebaat bij een inclusieve samenleving waarin iedereen mee kan blijven doen.

Kansen

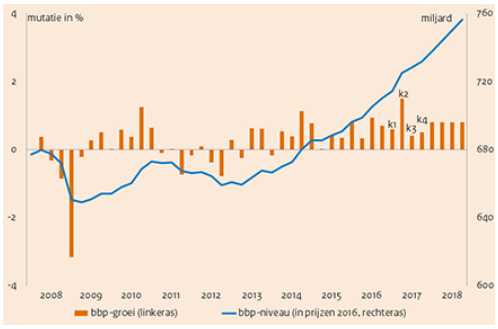
Vermindering van gemeenschapszin kan leiden tot een versterking van 'selectieve solidariteit': nauwere banden tussen groepen met dezelfde kenmerken. Dit biedt kansen op het gebied van particulier/maatschappelijke initiatieven.

Bedreigingen

De nadruk op individuele verantwoordelijkheid en het terugtrekken van mensen in hun eigen groep met gelijkgestemden kan leiden tot het steeds sterker worden van verschillen tussen de groepen mensen, waarbij kwetsbare groepen niet meer mee kunnen komen in de maatschappij. Zij zullen een groter beroep doen op onze collectieve voorzieningen. Dit kan bovendien leiden tot een erosie van het maatschappelijke draagvlak voor het totale sociaal domein.

4. Kansen in tijden van hoogconjunctuur

Momenteel staat de Nederlandse economie er goed voor: het bedrijfsleven investeert volop, consumenten laten hun geld weer rollen, de rente is extreem laag en de huizenmarkt is booming. Na de magere jaren van de economische crisis en de nasleep hiervan leidt dit tot de vraag hoe we hier ook binnen het sociaal domein de vruchten van kunnen plukken.

Kansen

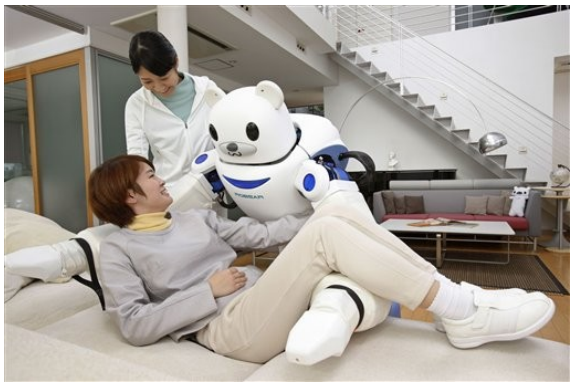
De hoogconjunctuur biedt in de eerste plaats kansen voor onze taken in het kader van de participatiewet. In 2017 hebben met name mensen uit de *'groene'* doelgroep geprofiteerd van de economische ontwikkelingen. Deze groep komt relatief gemakkelijk aan het werk. Nu de economie verder groeit komen er ook steeds meer kansen voor mensen met een wat grotere afstand tot de arbeidsmarkt.

Bedreigingen

Wij zien op dit moment al dat het binnen de jeugd- en ouderenzorg voor bepaalde functies moeilijk is om voldoende gekwalificeerd personeel aan te trekken. Een verdere verhitting van de arbeidsmarkt kan deze problemen vergroten, waardoor de uitvoering van onze taken binnen het sociaal domein onder druk kan komen te staan.

5. Technologie als oplossing, maar ook potentieel probleem

Technologische ontwikkelingen vinden in toenemende mate de weg naar ons dagelijkse leven. Wij verwachten dat deze ontwikkeling de komende jaren verder versnelt. Uit het verleden weten wij dat de richting ervan nauwelijks te voorspellen valt en dat deze een grote (soms zelfs disruptieve) impact kan hebben op onze samenleving, economie en persoonlijk leven.

Kansen

Technologische ontwikkelingen binnen de zorg bieden tal van mogelijkheden om gezonder en langer te leven, bijvoorbeeld door gentech, e-health, data-gedreven technologie. Hiernaast bieden domotica en robotisering kansen om langer zelfstandig te leven en kunnen mantelzorgers en

zorgprofessionals hierdoor ontlast worden. Dit kan een belangrijke bijdrage leveren aan het opvangen van de vergrijzing.

Bedreigingen

Technologische ontwikkelingen in de zorg kunnen zorgen voor grote kostenstijgingen, en daarmee de betaalbaarheid hiervan in een vergrijzende samenleving onder druk zetten. Nieuwe technologie schept immers haar eigen vraag. Doordat we steeds langer leven en er steeds meer ouderen komen kan de zorgbehoefte toenemen. Hiernaast zien we ook meer directe bedreigingen: een waarschuwing voor de grenzen van dataverzameling is op zijn plaats, vooral voor de groep kansarmen (privacy als luxegoed). Ook kan de ontwikkeling van games, social media en virtual reality leiden tot een toename van het aantal jongeren dat hier een problematische relatie mee heeft.

6. Gezondheid en duurzaamheidstrend benutten

De aandacht voor gezondheid en duurzaamheid heeft een blijvend karakter. Dit uit zich onder meer in de consumptiegedrag: de verkoop van frisdrank en vlees daalt, terwijl er juist meer groente, fruit en vis wordt verkocht. Binnen het bedrijfsleven is er een toenemende aandacht voor duurzaam ondernemen, en door technische ontwikkelingen worden duurzame alternatieven voor bijvoorbeeld fossiele brandstoffen ook commercieel interessant.

Kansen

Gezonder consumptiegedrag en meer bewegen draagt bij aan het voorkomen van aandoeningen en vergroot de kans op vitaal ouder worden (uitdaging 1). Diverse beleidsdoelstellingen worden hierdoor bovendien versterkt: denk bijvoorbeeld aan het tegengaan van roken en middelgebruik onder jongeren.

Bedreigingen

De nadruk op gezondheid kan ook doorslaan en nieuwe problemen opleveren. Zo is er een toenemend aantal ouders dat op basis van vermeende gezondheidseffecten hun kinderen niet meer laat vaccineren. Vooral bij jongeren kan dit ook leiden tot Orthorexia Nervosa, een obsessie voor het eten van uitsluitend gezond voedsel, hetgeen paradoxaal genoeg kan leiden tot ondervoeding.